

УДК 334.19: 337.15

О.О. Літовкіна

СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ СИСТЕМ

У статті проаналізовано основні проблеми інноваційного розвитку агропромислового підприємства в Україні. Визначено фактори гальмування інноваційної активності в АПК. Запропоновані механізми державної підтримки інноваційного розвитку агропромислового підприємства на рівні регіону.

The article analyzes the main problems of innovative development of the agricultural business in Ukraine. Factors inhibition of innovative activity. Mechanisms of state support of innovative development of agricultural entrepreneurship at the regional level.

Reforming agricultural area should be aimed at improving food security Ukraine by increasing food production, improving their competitiveness. The lack of legal support agricultural development limits the use of effective regulators of measures to enhance its innovation potential reproduction. It is necessary to develop a modern regulatory environment, taking into account the interests of the state, producer and investor provides guarantees of immunity of innovation and allows for steady privileges and preferences. At the regional level should actively develop market infrastructure agricultural production, stimulate the development of agro-economic zones, agro parks, business ahroklasteriv. It is advisable to develop agricultural production, export-oriented. You must maintain the mechanisms of preferential financial support innovation in agriculture, including agro-based accounting features of activity in specific regions.

Ключові слова: державна підтримка, інновації, агропромислове підприємство, агропромисловий комплекс регіону, інноваційна активність.

Key words: government support, innovation, agro business, agriculture regional innovation activity.

Тенденції сучасного розвитку агропромислового виробництва в Україні пов'язані передусім із недосконалістю економічного механізму формування інновацій, використання техніки та технологій. Інноваційна активність в агропромисловому виробництві України є порівняно незначною, через що обмежені ресурси використовуються неефективно, а вироблена продукція є порівняно дорогою. З розвитком різних форм власності в аграрному секторі та його реформуванням вирішення питання відтворення природного ресурсного потенціалу АПК має пріоритетне значення. Методологічна незавершеність і недостатність нормативно-правової бази знижує ефективність

й обмежує сферу застосування інструментарію загальної системи економічних регуляторів стимулювання інноваційної активності в АПК, у тому числі із використанням можливостей регіональних (територіальних) систем. Подальшого удосконалення потребують механізми державної підтримки інноваційного забезпечення агропромислового підприємництва, насамперед на регіональному рівні, який найбільше наближений до реальних підприємницьких формувань. Вказане обумовлює актуальність та необхідність проведення дослідження можливостей стимулювання інноваційної активності агропромислових комплексів регіонів України.

Над вказаною проблематикою працюють провідні вчені: Васенко В., Винтоняк В., Гайдуцький А., Лук'яник М., Пасхавер Б., Скидан О., Спаський Г., Шубравська О. та інші науковці. Проте в нинішніх соціально-економічних умовах мають бути уточнені окремі елементи державної підтримки агропромислового підприємництва на регіональному рівні.

Метою статті є викладення результатів дослідження з питань оптимізації форм та методів державної підтримки інноваційного забезпечення агропромислової діяльності на регіональному рівні.

Зношеність основних фондів у деяких галузях АПК сягає 50 %, підприємства використовують вкрай застарілу матеріально-технічну базу, більшість обмежених об'єктових коштів спрямовуються не на закупівлю обладнання, а на його ремонт.

Державна інноваційна політика щодо галузей АПК має бути націлена на розширення джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності, передусім за рахунок пільгового оподаткування та підвищення доступності кредитних ресурсів. Не знята з порядку денного і проблема розвитку інноваційної інфраструктури агропромислового виробництва, без чого неможливе пожвавлення високоефективної діяльності в АПК. На аграрних підприємствах триває так зване «проїдання» основного капіталу, коли обсяг нарахованої амортизації значно більший за обсяг приросту основного капіталу. Частка амортизації основних засобів у структурі витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах впала з 5,1 % у 2002 р. до 4,9 % у 2013 р., що не сприяє прискореному накопиченню інноваційних ресурсів. Ситуація із залученням прямих іноземних інвестицій в агропромисловий сектор економіки залишається незадовільною.

Одним із напрямів підвищення інноваційної привабливості вітчизняного АПК для іноземного інвестора є залучення землі у цивільно-господарський оборот. Земля в умовах ринку є інвестиційним ресурсом [2, с. 85], який дозволяє резиденту отримати додаткові аргументи для залучення ресурсів, а нерезиденту — впевненість у серйозності намірів приймаючої сторони. Ми виходимо з того, що розв'язання проблеми інвестиційного та інноваційного забезпечення сільськогосподарського виробництва лежить у площині вдосконалення земельно-майнових відносин як передумови для запровадження іпотечного кредитування аграрного виробництва, зміцнення ринкової інфраструктури.

Проблему інноваційного наповнення АПК не можна вирішити без стабілізації макроекономічної ситуації в країні. Мова йде, зокрема, про уповільнення темпів інфляції. Як зазначає Б. Пасхавер, інфляція залишається головною макроекономічною перепоною для зростання продовольчого ринку [3, с. 75], без чого неможливе

зростання рентабельності сільськогосподарського виробництва, поліпшення його інвестиційного та інноваційного забезпечення.

Проблему інноваційного наповнення підприємств АПК неможливо вирішити без модернізації їхньої структури. Незбалансованим є і розвиток продуктивних підкомплексів: обмежені фінансові ресурси спрямовуються на інвестування переважно виробництва підакцизних та експортних товарів. Звичним явищем стало зростання сукупних трудозатрат на вироблення одиниці сільськогосподарської продукції, втрати врожаю. Невирішеність цих проблем тягне за собою жалюгідне становище підприємств АПК, чим звужується база їхнього забезпечення (ресурсного взагалі та інноваційного зокрема).

Тенденції сучасного розвитку сфери агропромислового виробництва в Україні пов'язані передусім із недосконалістю економічного механізму природокористування, техніки, технологій. До того ж результати академічних досліджень дозволили сформулювати парадигму інноваційної політики розвитку АПК, яка має базуватися на таких принципах:

- принцип ланцюгової капіталізації галузей АПК;
- принцип оптимального використання ресурсів у розрізі регіонів;
- принцип поєднання інвестицій з інноваціями;
- пріоритетність інвестування інноваційних, соціальних (в тому числі молодіжних) та екологічних (в тому числі природоохоронних) програм і проектів, а також розробки та впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- забезпечення економічної безпеки при залученні іноземних інвестицій.

На жаль, доводиться констатувати, що в Україні принципи інноваційного забезпечення розвитку АПК не виконуються. Одна з головних проблем — нерівномірність розподілу пільг між різними галузями та регіонами, що зумовлює диспропорції у розподілі фінансових ресурсів навіть на мезорівні. Підприємства АПК відчувають і гостру нестачу інноваційних ресурсів, без вкладення яких вони ніколи не стануть конкурентоспроможними. Не менш гостро стоїть питання про раціональне фінансове забезпечення науково-технічних та інноваційних програм, розв'язання якого потребує ресурсної та правової підтримки з боку держави. Через недостатність інноваційного забезпечення АПК залишається вкрай низькою якість продовольчих товарів. Кількість неякісної продукції в торгівельній мережі по окремих видах сягає 40–60 % [4, с. 54], що негативно відбивається на рівні продовольчої безпеки держави.

Сьогодні основним джерелом фінансування інновацій (у тому числі і в АПК) залишаються власні кошти підприємств, частка яких у загальному обсязі фінансування у 2013 р. становила 65 %. Державна підтримка інновацій із державних та місцевих бюджетів була на рівні 1,6 %, що майже у два рази менше, ніж у 2001 р. (2,9 %). За розрахунками експертів, для оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств на рівні технологічної потреби необхідно щорічно купувати машини й обладнання на суму понад 15–20 млрд грн. Але підприємства АПК не мають навіть шостої частини від цієї потреби.

Однією із форм розвитку інноваційної діяльності АПК є створення та підтримка агротехнічних парків [7, с. 87], які функціонують як аграрні підприємства з органічним поєднанням наукової і виробничої складової і можуть користуватися державною підтримкою згідно із законом. Такі агропарки можуть створюватися, зокрема, на

базі наукових, дослідних і освітніх закладів аграрного профілю. Проте розвитку інноваційного підприємництва у селі заважають значні адміністративно-бюрократичні перешкоди, що супроводжують сумлінних товаровиробників на всіх етапах виробництва [8, с. 17–18].

Бракує цілісної державної стратегії інноваційного забезпечення АПК як пріоритетної сфери української економіки. Вагомою проблемою залишається організація державної підтримки інвестування природоохоронних заходів, що впливатиме і на стан розвитку АПК, оскільки природа і навколишнє середовище є одним із головних чинників сталого розвитку агросфери.

Необхідно прискорити роботу щодо методичного та методологічного обґрунтування інноваційних проектів в АПК [9, с. 110–112], без чого взагалі неможливе залучення зовнішніх ресурсів.

Спираючись на досвід світових агропродовольчих компаній, доцільно стимулювати створення на аграрних підприємствах власних наукових лабораторій, які б безпосередньо використовували найсучасніші технологічні прийоми та розробляли абсолютно нові напрями (наприклад, фінські вчені завдяки використанню особливих рас бактерій виробляють комерційне молоко, вживання якого зменшує високий артеріальний тиск людей).

Доцільно стимулювати розвиток високотехнологічного аграрного експорту. Причому, основним експортним напрямом молочної промисловості є виробництво сухих білкових молочних продуктів, серед яких основні обсяги займають сухе знежирене і незбиране молоко, сироватка, казеїн.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що в агросфері й досі не створено належних умов для розширеного відтворення різних видів ресурсів, у тому числі трудових, інвестиційних та інноваційних ресурсів. Цілком природно, що обмежені інвестиції йдуть не на закупівлю нової техніки та впровадження прогресивних технологій, а на підтримку хоча б мінімальної дієздатності вкрай застарілої матеріально-технічної бази (ремонт), що не сприяє переходу розвитку АПК на модель сталого розвитку. Державна економічна політика не вирішує проблем ресурсного та технологічного забезпечення підприємств сільськогосподарського виробництва, а органи державної влади не використовують науково обґрунтовані й апробовані світовим досвідом заходи покращення інноваційних процесів у агросфері.

Реформування аграрної сфери має бути спрямоване на підвищення рівня продовольчої безпеки України за рахунок нарощування виробництва продуктів харчування, підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності. Недостатність нормативно-правового забезпечення розвитку АПК обмежує застосування ефективних регуляторів проведення заходів щодо активізації відтворення його інноваційного потенціалу.

Необхідно розробити сучасне нормативно-правове середовище, що враховує інтереси держави, виробника та інвестора, забезпечує гарантії недоторканності результатів інноваційної діяльності та уможливує отримання чітких пільг і преференцій.

На рівні регіонів слід активніше розвивати ринкову інфраструктуру агропромислового виробництва, стимулювати розвиток агропромислових вільних економічних зон, агротехнічних парків, підприємницьких агрокластерів. Доцільно також розвивати агропромислове виробництво, що орієнтоване на експорт.

Необхідно підтримувати механізми пільгового фінансового забезпечення інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі, у тому числі на основі врахування особливостей агропромислової діяльності у конкретних регіонах.

У подальшому слід розробити науково-методичні основи прогнозування результативності інноваційної діяльності агропромислових підприємств залежно від макроекономічної ситуації.

1. *Гайдуцький А.П.* Продовольча проблема в умовах глобалізації та залучення іноземних інвестицій у світове сільське господарство // *Економіка АПК*. – 2004. – № 9. – С. 50–58;
2. *Спаський Г.В.* Напрями залучення іноземних інвестицій в АПК Закарпаття // *Економіка АПК*. – 2004. – № 5. – С. 83–86;
3. *Пасхавер Б.* Продовольчий аспект подолання бідності // *Економіка України*. – 2004. – № 10. – С. 71–76;
4. *Скидан О.* Продовольча безпека як пріоритет регіональної аграрної політики // *Економіка України*. – 2004. – № 3. – С. 53–59;
5. *Пасхавер Б.* Рентабельність агросфери: проблеми стабільності // *Економіка України*. – 2004. – № 2. – С. 73–82;
6. *Васенко В.К.* Агропромислові вільні економічні зони: стратегія розвитку в Україні // *Економіка АПК*. – 2004. – № 10. – С. 154–158;
7. *Васенко В.К.* Агропарки як важливий інструмент активізації інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України // *Економіка АПК*. – 2004. – № 9. – С. 84–88;
8. *Корецький М.Х.* Державне регулювання інноваційної діяльності в АПК / М.Х. Корецький, О.І. Дацій // *Економіка АПК*. – 2004. – № 4. – С. 14–18;
9. *Лук'яник М.М.* Методичні підходи до визначення ефективності інвестицій у сільському господарстві // *Економіка АПК*. – 2004. – № 10. – С. 110–112;
10. *Винтоняк В.Д.* Внешняя торговля Украины и ее влияние на мировой рынок молокопродуктов // *Материалы Всеукраинской конференции «Молочный мир-2004»* (г. Киев, 2–3 ноября 2004 г.). – С. 28–34.